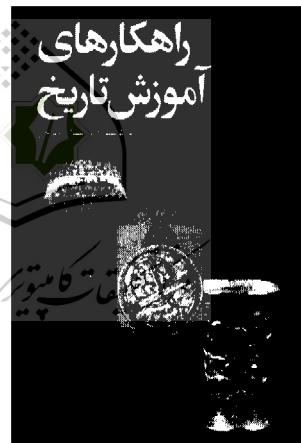

آموزش تاریخ

کتاب حاضر از ۱۸ مقاله در پنج بخش و یک مقدمه تشکیل شده است. مؤلف در مقدمه درباره آموزش تاریخ مقالات متعددی را از نویسنده‌گان مختلف جمع‌آوری کرده است و بیان می‌دارد که تألیف این کتاب مزایای داشته است: اولًا نویسنده‌گان این مقالات خود سال‌ها درگیر تدریس تاریخ بوده و هستند و آموزش با تجربیات آن‌ها آمیخته شده است؛ ثالثاً اغلب نویسنده‌گان این مقالات از کارشناسان این رشته هستند؛ چهارمًا: تنواع موضوعی مقالات بسیار بالا است و هر مقاله به نوعی به جنبه‌ای از آموزش تاریخ می‌پردازد.

بخش اول کتاب حاوی سه مقاله است که بیشتر به مباحث نظری آموزش تاریخ پرداخته است. نویسنده ابتدا با آوردن مقاله‌ای به تعریف تاریخ و سوراخ پرداخته است. در این مقاله نویسنده‌ی کتاب، تاریخ را آموختن گذشته برای فهمیدن زمان حال دانسته است که کمک بزرگی به درک درست از هویت خودمان می‌کند. وی نقش سوراخ را مانند کارآگاهانی دانسته که به هنگام تحقیق به گردآوری اطلاعات و طرح سئوالات مشغول می‌شوند. آن‌ها با استفاده از منابع متعدد، نه تنها گذشته را به دقت بازسازی می‌کنند بلکه می‌کوشند جوابی مناسب برای سئوالات مطرح شده خود بیندازند. مقاله‌ای دیگر به تشریح جایگاه درس تاریخ در نظام تعلیم و تربیت اشاره کرده است. نویسنده‌ی مقاله، تاریخ را موضوعی تلقی کرده که نه تنها جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و حقوقی زندگی گذشته را شامل می‌شود، بلکه توسعه‌ی علمی، ادبی و هنری را نیز دربرمی‌گیرد. بر این اساس، تاریخ می‌تواند اساس برنامه‌های درسی در مدارس باشد که موضوعات مختلف را به هم پیوند می‌زنند. نویسنده دو عامل را بر شیوه‌هایی که معلم به کار می‌برد، مؤثر می‌داند: ۱- کسodک یا دانش آموز و ۲- توانایی‌های محدود او – ماهیت موضوع یا مهارتی که در صدد آموزش آن هستیم. آمیزه‌ای از این دو عامل، تعیین کننده شیوه‌ی تدریس است. در مورد تاریخ شیوه‌های تدریس ما تا حدودی به دیدگاه‌هاییمان نسبت به ماهیت موضوع و نظرمان بستگی دارد. تعدادی از این اظهارنظرها در مورد ارزش تاریخ در تعلیم و تربیت سه دیدگاه را مطرح کرده‌اند: ۱- دیدگاهی که معتقد است وجود تاریخ در تعلیم و تربیت، حیاتی است. تاریخ داستان رشد و توسعه، تکامل و

• نرگس کلاکی

- راهکارهای آموزش تاریخ
- مؤلف ناصرالله صالحی
- تهران، نشر شورا، چاپ اول: ۱۳۸۷، تعداد صفحات: ۲۲۰

محفوظات، انجام نمی‌دهند. حفظ کردن معضل درس تاریخ نیست، زیرا فراموشی آموخته‌ها مشکلی است که برای همه‌ی دورس وجود دارد. حتی بسیاری از افراد، صرف نظر از علمی که فرا می‌گیرند، دارای حافظه قوی و پایداری نیستند. از آن جا که همه مطالب بسیاری را فرامی‌گیرند، ولی آن را برای همیشه در حافظه خود نگه نمی‌دارند، حفظ کردن معضل درس تاریخ نیست. لذا برای کم شدن معضلات حفظ کردن باید زمینه فعال ساختن دانش آموز را در درس تاریخ فراهم نمود. در حقیقت با تجربی کردن آموزش تاریخ و افزایش سهم مشاهده و معاینه، از تکای صرف به کتاب و حافظه خودداری می‌کنند. در چینی حالتی دانش آموز خود را از نزدیک با رخدادها و آثار تاریخی در تماس قرار می‌گیرد و سعی می‌کند به جای آن‌ها اندیشه و قضاوتن کند. راه حلی که برای رفع مشکل حفظ کردن وجود دارد صرف نظر از ارائه اخبار بسیار جزئی و خاص است، زیرا هر اندازه که واقعه‌ای جزئی و شخصی‌تر باشد، امکان فراموشی آن بیشتر است و هر کتاب درسی که بر این اساس نوشته شده باشد ناگزیر به ارائه مطالب بسیار زیادی خواهد بود. لذا اگر به جای واقعی جزئی که متنضم ذکر سنوات اسامی اشخاص، مکان‌ها و غیره است به طور کلی و نوعی واقعی ادوار تاریخی بستنده شود، به منظار زیادی از فشار حفظ کردن خواهد کاست. نکته‌ی اخیری که در زمینه کم شدن مشکلات حفظ کردن می‌توان به آن اشاره کرد، فعال ساختن دانش آموز در درس تاریخ است. در بسیاری از کشورهای جهان با تأکید بر ابعاد اجتماعی و تمدنی تاریخ و نیز ارتباط دادن درس تاریخ با زندگی فردی و اجتماعی دانش آموز، عرصه‌ی اجتماع و دوره‌ی زندگی دانش آموز را به صورت میدان و آزمایشگاهی برای کشف و درک مستقیم و مستقل علم تاریخ درآورده‌اند. در حقیقت با تجربی کردن آموزش تاریخ و افزایش سهم مشاهده و معاینه، از تکای صرف به کتاب و حافظه خودداری می‌کنند.

نویسنده در بخش دوم کتاب به روش آموزش تاریخ در مدارس می‌پردازد. در ابتداء با ارائه‌ی مقاله‌ای به نحوی آموزش تاریخ در مدارس ابتدائی اشـره می‌شود. از آن جا که دوره‌ی ابتدائی، اهدافی کلی نظری توائیابی خواهند و نوشتـن، آمادگی برای زندگی اجتماعی، علاقه پیدا کردن به میهن و... دارد؛ هریک از درس‌هایی که در پایه‌های متفاوت

خاستگاه آن محیط است ـ تاریخ واسطه تقابلی که با زمان حال دارد، جالب و ارزشمند است چرا که متفاوت بودن زمان حال و گذشته‌ی ما را قادر می‌سازد با دیدگاهی جدید به زمان حال بنگریم. ۳- تاریخ به عنوان شاخه‌ای از جامعه‌شناسی با دقیق بیشتر، قوانین حاکم بر کل رفتار اجتماعی را مشخص می‌کند. و شناخت آن‌ها، ما را قادر می‌سازد تا در برخورد با آینده عاقلانه‌تر عمل کنیم. هدف از این سه نگرش در تدریس تاریخ و نظریات وابسته به آن‌ها در ارتباط با ماهیت تاریخ، سیار متفاوت است. این تصور در مورد تاریخ وجود دارد که حکایتی است، در مورد این که زمان حال چگونه رسـد و تکامل یافته و چگونه می‌توان آن را در هر بخش از حال که مایل باشیم، به کار ببریم. مطالبی که در این سه دیدگاه وجود دارد این است که تاریخ چیزی نیست که در عصر حاضر وجود داشته باشد، بلکه آن است که ما فکر می‌کنیم باید وجود داشته باشد مانند مشارکت‌های بین‌المللی. در این ارتباط دو نوع تاریخ یا کاربرد گذشته وجود دارد. نخست این که، بررسی تکامل برخی عقاید سیاسی در طول زمان امکان پذیر است. دوم این که امکان دارد گذشته را تحریف کرد، در پایان مقاله نویسنده به نقش تاریخ و این که باید در مدارس این عادت در دانش آموزان ایجاد شود که تاریخ را به منظور لذت بردن مطالعه کنند تا دانش آموزان پس از تمام تحصیل از مزیت آن بهره‌مند شوند تمام این سه نظریه توجیه عملی و سودجویانه راجع به تاریخ در امر تعلیم و تربیت، ارائه می‌دهند و تمام این سه نظریه به طور تلویحی این فرضیه را مردود می‌شمارند که ما می‌توانیم از تاریخ به عنوان چیزی که باید به خاطر خودش مورد مطالعه قرار گیرد، دفاع کنیم. سرانجام آن که، تاریخ، موضوعی تلفیقی است نه تنها از جنبه‌های سیاسی، اقتصادی و حقوقی زندگی گذشته بلکه توسعه علمی، ادبی و هنری را نیز دربرگرفته یا می‌تواند دربرگیرد. در این حالت، تاریخ می‌تواند اساس برنامه‌ای درسی در مدارس باشد. که موضوعات مختلف را به هم پیوند زده و می‌تواند در تقسیم زمینه‌های تخصصی و موانع درسی، جهت تجهیز و تحلیل کمک شایانی نماید. در مقاله‌ی دیگر این کتاب به مسأله‌ی حفظ کردن درس تاریخ و ابعاد مختلف آن اشاره شده است. تصور بسیاری از مردم این است که تاریخ «حفظی» است و بسیاری از معلمان و دانش آموزان کاری جز حفظ کردن و ارزیابی

تدریس فعل، تدریسی است که دانش آموزان را به اتخاذ موضوعی فعل و ذهنی در مواجهه با موارد تاریخی تشویق می‌کند. یادگیری فعل، مهارت‌های فکری دانش آموزان را توسعه می‌دهد

آموزش تاریخ

ایجاد انگیزه به وسیله‌ی هدایت تخیل تاریخی، از دیگر کاربردهای تخیل در آموزش تاریخ است. در این زمینه، تاریخ با دو مقوله‌ی هنر و قصه ارتباط می‌یابد

درک علیت همان مفهوم جرایی و چگونگی هر حادثه‌ای است. که در کتاب چهار نوع علت مورد توجه قرار گرفته است. نویسنده در مقاله‌ای دیگر به هدف و فایده تاریخ پرداخته است و اشاره شده است که در آن کتاب‌ها سه هدف دنبال می‌شود ۱- آشنا ساختن دانش‌آموزان با اوضاع و احوال گذشته ۲- شرح وقایع و رویدادهای جهانی و تشریح عواقب زیان‌بار توسعه طلبی برخی دولت‌های سلطه‌گر ۳- تقویت قدرت درک و استدلال دانش‌آموزان نسبت به مسائل گذشته و حال ۴- ایجاد روحیه‌ی حق طلبی و باطل‌ستیزی و زمینه شناخت حقایق. در قسمت دیگر به محتوای درسی کتاب‌ها در سه مقطع راهنمایی اشاره شده است. و با ذکر روش‌هایی برای می‌توان به اهداف آموزش تاریخ پرداخت و معلم از چه شیوه‌ها و ابزارهای می‌توان آموزش دهد. نویسنده مقاله راجح‌ترین روش‌های آموزش تاریخ را که در مقاطع مختلف تحصیلی به کار گرفته می‌شود، ۴- شیوه می‌داند ۱- روش سخترانی ۲- روش روخوانی ۳- روش کنفرانس ۴- پرسش و پاسخ محض

با بررسی‌هایی که صورت گرفته است، بهترین شیوه برای تدریس معلم جداول آموزشی طراحی شده است که موضوعات درسی به صورت خلاصه در آن‌ها آورده می‌شود. درواقع می‌توان گفت الگوی مناسب برای روش تدریس، روش مشارکتی است که در این قسمت به ویژگی‌های آن پرداخته شده است. این شیوه از مهم‌ترین راهکارها برای ارائه درس است.

بخش سوم کتاب. در مقدمه این بخش به بیان و نقش شخصیت‌ها پرداخته شده است نویسنده در این باره اشاره می‌کند که. بحث شخصیت‌ها در تاریخ یکی از بحث‌های اساسی در حوزه‌ی فلسفه تاریخ است. پس باید در مطالعه‌ی زندگی شخصیت‌ها و اقدامات آن‌ها باید انصاف پیشه کرد و حسن و قبح آن‌ها را باید دید. شناساندن شخصیت‌های مهم به ویژه فهرمانان ملی در ارتقای روحیه ملی نسل جوان و هویت‌بخشی به آنان اهمیت بسیار دارد. در این باره مجموعه‌های مختلفی تأییف شده است که حاکی از علاقه و شیفتگی مردم ایران به آگاهی از سرگذشت بزرگان این سرزمین است. مؤلف در مقاله‌ای دیگر با ذکر ایفای نقش در مدرسه، این روش را از راهکارهای مناسب برای آموزش می‌داند چرا که این مسأله سبب می‌شود تا دانش‌آموزان وادر شوند در مورد نقش‌ها و انگیزه‌های شخصیت‌های تاریخی بینیشند.

آن ارائه می‌شود، برای تحقق بخشی از آن اهداف است. از آن‌جا که همه دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی به دوره‌ی راهنمایی راه نمی‌یابند و با توجه به برنامه‌ی هفتگی مدارس، محدوده‌ی مشخصی برای هر درس وجود دارد، ارائه آموزش تاریخ در دوره‌ی ابتدایی ضروری است. در ادامه کلیاتی درباره‌ی روش تدریس تاریخ ارائه شده است نویسنده اشاره می‌کند تا زمانی که معلم تاریخ به تاریخ علاقه‌مند نباشد، نمی‌تواند تاریخ را تدریس کند. لذا پیشنهاد می‌شود تا با ارائه طرح درس، هدف آن را به دانش‌آموزان اعلام نمایند. البته طرح درس تنها ذکر هدف درس نیست؛ بلکه منظور این است که کلیه‌ی فعالیت‌هایی را که قرار است در کلاس انجام شود، از قبیل مشخص کرده و درباره‌ی آن اندیشه‌یده شود. لذا برای چگونگی تدریس تاریخ ۹ راهکار نشان داده می‌شود. واقعیت این است که نمی‌توان از دانش‌آموز دوره‌ی ابتدایی انتظار داشت بدون مقدمات لازم، به سادگی تاریخ گذشته را تصور کند و معنای آن‌ها را دریابد این کار باید به تدریج صورت پذیرد که از مهم‌ترین اصول یادگیری در تاریخ است. بنابراین باید به مقولاتی چون مکان، زمان، تغییر (شرایط جامعه) و توالی که از مهم‌ترین رکن‌های آموزش تاریخ هستند، توجه جدی داشت. نویسنده در انتهای ارزشیابی درس تاریخ می‌پردازد و آن را رکنی از ارکان آموزش می‌داند که با هدف‌های آموزشی و روش‌های تدریس، پیوند بینایی دارد که در این نوشتار به انواع ارزشیابی، رابطه‌ی ارزشیابی درس تاریخ با طبقه‌بندی هدف‌های تربیتی، ارزشیابی پایانی امتحانی اشاره شده است.

هم‌چنین به عناصر سه گانه زمان، مکان و علیت در کتاب‌های تاریخ راهنمایی پرداخته شده است اهمیت این سه رکن به این دلیل است، که در پیدایش هر حادثه تاریخی حضور دارند. مؤلف برای این که دانش‌آموزان بتوانند به آسانی مطالب تاریخی را درک کنند به ذکر سه عنصر در کتاب‌های تاریخ هرسه مقطع راهنمایی اشاره کرده است. در مقطع اول راهنمایی توجه به نقشه‌های تاریخی که در داخل کتاب آمده است، به وسیله‌ی این نقشه‌های سیاسی می‌توان تقسیمات داخلی و اداری کشور را مشخص می‌کند. از اهداف درس تاریخ در سال دوم راهنمایی درک تأثیر زمان و کارکرد آن در تاریخ است. درواقع دانش‌آموزان با زمان انسجامی آشنا می‌شوند. در کتاب تاریخ سوم راهنمایی درک قاعده‌ی علیت در تاریخ است.

گفتار و نوشتار همیشه به عنوان یکی از روش‌های اساسی تدریس تاریخ باقی خواهد ماند. اما با وسائل کمک آموزشی دیداری تکمیل می‌شوند

آموزش تاریخ

با قوه‌ی تخیل همراه شود، قدرت شگفت‌انگیزی به دست می‌آورد. تأکید بر به کارگیری مواد و منابع دست اول تاریخی، در توسعه، تقویت و هدایت قوه‌ی تخیل به کارآمدی آن‌ها نظر دارد و گرنه هر پدیده‌ای می‌تواند، تخیل برانگیز باشد. کلیه‌ی پدیده‌های مادی و معنوی و نیز طبیعی و مصنوعی می‌توانند محرك تخیل و موجب تصورهای انسان شوند. در آموزش تاریخ نه تنها تاریخ نفی نمی‌شود، بلکه بر به کارگیری توسعه، تقویت و هدایت آن تأکید می‌شود. برای این منظور، توسعه داشت تاریخی و تعمیق قواعد استدلال مدنظر قرار می‌گیرد تا از قوه‌ی تخیل هم در فضاسازی تاریخی، هم در ادراک تاریخی و هم الهام‌گیری از آن و سرانجام انس با تاریخ بهره گیری شود.

در قسمتی دیگر از کتاب به کاربرد زبان در آموزش تاریخ می‌پردازد. زمانی که لغات به کار می‌روند معانی را برای شنونده تداعی می‌کند، وی قبل این لغت مشابه را در متون دیگر به کار برد و این همان ارتباط و انتقال معانی است. مورخ باید همیشه به یاد داشته باشد که لغت در یک سند مکتوب فقط یک نشانه است و امروزه ممکن است مجموعه‌ای بسیار مختلف از مفاهیم و مصادیق را دربر گیرد. موقعیت و بافت زبانی که لغت در آن به کار می‌رود، با گذشت زمان دچار نوسان شده و تغییر می‌کند. لذا باید آموزش تاریخ شامل رعایت برخی اصول مشخص باشد. معلم باید وجود کلماتی که باعث بروز مشکلاتی برای دانش‌آموز می‌شود، آگاه باشد معلم می‌تواند لغاتی را به دانش‌آموزان ارائه کند که معنای جدید آن لغات را می‌دانند یا می‌تواند خود آن لغات جدید را آموزش دهد. درنهایت این واقعیت که دانش‌آموزان مفاهیم و ایستاده به دانش فلی خود را در ذهن مجسم می‌کنند، مسئولیت شناخت دانش‌آموخته و آگاه بودن از زمانی را که در آن زندگی می‌کنند بر عهده معلم می‌گذارد.

بخش چهارم کتاب به وسائل کمک آموزشی اشاره می‌کند. نویسنده کتاب با ارائه مقالاتی در این باره از جمله اتفاق تاریخ معتقد است که اتفاق تاریخ باید بزرگتر از یک اتفاق درس معمولی باشد و از تجهیزات مناسبی بر خود را باشد. در مقاله‌ای دیگر اشاره به برخی از وسائل کمک آموزشی دیداری از جمله نشان دادن تصاویر در کتاب‌های درسی هدف از این کار کمک به توضیح و روشن ساختن متن تاریخی است. نویسنده در ادامه بیان می‌دارد که گفتار و نوشتار همیشه به عنوان یکی

آنان با بأسازی رویدادهای تاریخی در مقایسه با یادگیری واقعی، علل و پیامدهای آن‌ها آن هم از طریق کتاب، تخته سیاه و یا گوش دادن به آموزگار تاریخ را بهتر می‌فهمند. اما مسأله دیگر ساختارگرایی در بافت تدریس است طرفداران این مسأله باور دارند یادگیری فرایندی است که در آن دانش‌آموز اطلاعات تازه‌ای دریافت می‌کند و با استفاده از دانش قبلی خود نسبت به موضوع، اطلاعات جدیدی را دریافت می‌کند. نویسنده در جای دیگر به مفهوم یادگیری فعال می‌پردازد و آن را اصطلاحی کلی می‌داند که گستره‌ای از نظریات مرتبط با یادگیری و تدریس، از جمله یادگیری کنجکاوانه، کار تحقیقاتی، یادگیری متمرک، یادگیری اکتشافی، گروه کوچک کاری و... را پوشش می‌دهد و نظر این گروه آن است که دانش‌آموز، مستول پیشرفت فعالیت است. درواقع تدریس فعال، تدریسی است که دانش‌آموزان را به اتخاذ موضعی فعال و ذهنی در مواجهه با موارد تاریخی تشویق می‌کند. یادگیری فعال، مهارت‌های فکری دانش‌آموزان را توسعه می‌دهد. البته نویسنده اذعان می‌دارد بازی‌های ایفای نقش، رویکردی ساختارگرایانه در تدریس تاریخ ارائه می‌دهند و می‌توانند راههای متفاوتی را برای انتقال دانش تاریخی به دانش‌آموز باشند. در پایان این بحث نمونه‌هایی از بازی‌های ایفای نقش در استفاده‌ی روش تدریس بیان شده است.

در کتاب مذکور در مقاله‌ای به چگونگی به کارگیری قوه‌ی تخیل در آموزش تاریخ اشاره شده است. نویسنده عنوان می‌کند که تنها راه گذشته بخش‌های از تاریخ، تخیل است. واقعی تاریخی پس از وقوع، به تدریج به زمان گذشته وارد می‌شوند و از گذشته قریب به گذشته بعد سیر می‌کنند. گذشت زمان و عوامل گوناگون، سرانجام واقعی را معدوم می‌سازد، تا جایی که گاه چیزی از آن‌ها باقی نمی‌ماند. اگر آثار و اخبار باقی‌مانده از وقایع‌ای به عنوان شواهد و مدارک به عقل امکان شناخت گذشته را بدهد، در ک معقول تاریخ با مشکلی مواجه نخواهد شد. اما در غیر این صورت تخیل است که راه به دوردستهای تاریخ و یا بخش‌هایی از تاریخ می‌برد که شواهد و مدارک کافی در دست نیست. ایجاد انگیزه به وسیله‌ی هدایت تخیل تاریخی از دیگر کاربردهای تخیل در آموزش تاریخ است. زیبایی رویاگونه دنیای خیال چون با تاریخ درآمیزد، انگیزه و جذابیت بسیار نیرومندی برای مطالعه تاریخ بوجود می‌آورد در این زمینه، تاریخ با دو مقوله‌ی هنر و قصه ارتباط می‌یابد. تاریخ چنان‌که

به مرحله‌ی «تاریخ برای تاریخ» می‌رسد.

علاقه کودکان و بزرگسالان به فیلم‌های مستند، قصه‌ها و داستان‌های تاریخی به جز درس تاریخ، بیانگر آن است که وقتی حوادث تاریخی در قالب داستان مطرح می‌شود، بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد. داستان‌ها از طریق نمادها با معنی کردن رویدادها، حقایق و شخصیت‌های تاریخی پیام‌هایی به ذهن کودک ارسال می‌کند. این پیام‌ها توسط مهارت‌های فکری کودک مجدد سازماندهی شده و جریان تخیل آغاز می‌شود. در این حاصل نقش معلم در آموزش تاریخ از طریق داستان به عنوان آگاهی دهنده بسیار مهم است.

هم‌چنین در این کتاب مقاله‌ای درباره خاستگاه قصه‌گویی، تاریخچه‌ی قصه و اهمیت و فواید قصه‌گویی برای فراگیران اورده شده است. نویسنده اذعان می‌دارد که داستان باعث پرورش تفکر خلاق، ایجاد نگرش، تقویت قوه تخیل، رشد تفاهم شناخت شخصیت، است. از این رو قصه‌گویی و قصه‌خوانی به سبب ماهیت و کارکرد اخلاقی تربیتی آموزشی خاص که دارد می‌تواند به طور شایسته حضور باشکوه و به پادماندنی خود را در قالب نظام آموزشی و تربیتی حفظ کند. انسان امروز به دلیل ارائه راههای گوناگون و به اقتضای مسائل مختلف، باز شدن گرههای کور زندگی اش را در حکایات، مثل‌ها... می‌جوبد که در نتیجه توجه به آن‌ها به انبساط خاطر و آرامش خواهد رسید. قصه‌گویی، اولین گام در جهت عادت دادن فراگیر به مطالعه است. اگر چه در بدو امر قصه‌گویی کار ساده‌ای است؛ اما به مقدمات و ترتیباتی احتیاج دارد که مهمنترین آن آماده‌سازی است. برای این منظور باید نکاتی را رعایت کرد. نویسنده برای قصه‌گویی ۶ روش را بیان کرده است.

در آخر به طور خلاصه به وظایف فراگیر اشاره شده است. در پایان کتاب دو مقاله در خصوص ارائه روش‌های مناسب برای ایجاد شفاط و شور و شوق برای داشت آموزان نسبت به درس تاریخ ارائه شده است که یکی از آن‌ها تلاش و تجربه‌هایی یکی از آموزگاران درس تاریخ در امر آموزش تاریخ است. وی پس از جمع‌آوری نظرهای داشت آموزان به ارائه یک راه حل موقت که شامل چهار طرح بود پرداخت: ۱ - بازی ۲ - درست کردن شجره‌نامه ۳ - درست کردن اشیای مختلف با گل ۴ - بیان داستان در مورد انسان‌های نخستین ۵ - ساختن تابلو از چگونگی زندگی انسان‌های نخستین ۶ - باستان‌شناسی قرآن ۷ - کشیدن نقشه روی طلق و داستان آریایی‌ها ۸ - بازدید از موزه ۹ - نقشه‌های از طلق مربوط به قلمرو ایران ۱۰-۱۱ - اجرای ایفای نقش ۱۲ - شهرشناسی ۱۳ - بازی ۱۴ - تشکیل نمایشگاه تاریخ و اجرای کفرانس. و عمما برای تاریخ در انتها باید اذاعن کرد نویسنده با گردآوری مقالات متعدد تاریخی به صورت کتاب و با توجه به این که تاکنون در باب آموزش تاریخ هیچ کتاب مستقلی به چاپ نرسیده است، زحمات بسیاری کشیده است. خوشبختانه این مجموعه برای کسانی که به تدریس تاریخ اشتغال دارند، بسیار مفید است. انشاء‌الله این کار بتواند راه گشایی باشد برای کسانی که دل در گرو سرنوشت نونهالان این مرز و بوم دارند.

از روش‌های اساسی تدریس تاریخ باقی خواهند ماند، اما با وسائل کمک آموزشی دیداری تکمیل می‌شوند تدریس تاریخ سرشار از عباراتی است که از حد درک و تجربه‌ی دانش آموزان فراتر است. باید واژه‌های سیاسی، اقتصادی، هنری و فرایندهای صنعتی و کشاورزی را مورد استفاده قرار دهیم. اگر این عبارات واقعی و قابل درک باشند، باید آن‌ها را با مثال توضیح داد. باید داشت آموزان را به محیطی ببریم که نه تنها از لحاظ مکانی بلکه از لحاظ زمانی نیز ناشنا باشد باید قوه‌ی تخیل داشت آموزان را تحریک کنیم و رشد دهیم. اکثر داشت آموزان هم‌چون شرح شفاهی به توضیحات تصویری نیز نیازمندند. بازدید از مکان‌های تاریخی مربوط به درس نیز می‌تواند در درک مطالب مؤثر واقع شود. هم‌چنین کاربرد تصاویر کوچک و بزرگ در کتاب‌های درسی از جمله وسائل کمک آموزشی به شمار می‌آیند که در روش ساختن متن به داشت آموز کمک فراوانی می‌کنند. در بخش دیگری از این کتاب اشاره‌ای به موزه‌ها و بنای‌ها و مکان‌های تاریخی شده است. نویسنده معتقد است باید اصولی برای بازدیدها سازماندهی شود. برای کارشناسان آموزش و پرورش دو اصل حائز اهمیت باشد ۱ - بازدید باید با تکاليف درسی به هم آمیخته شود ۲ - داشت آموزان باید از روحیه اکتشاف و جستجوگری برخوردار باشند هم‌چنین باید امکانات آموزشی مانند: سخنرانی در گشته و گزار، درس در کلاس موزه، کار در گالری‌ها... در بازدید از بنای‌ها و آثار تاریخی وجود داشته باشد. صرف نظر از این که بازدید توسط معلم تدارک دیده شده استف قبل از دیدار از بنای‌ها باید اطلاعاتی از قبیل نسبت مکان تاریخی وجود داشته باشد. این عوامل کمک فراوانی به یادگیری تاریخ به داشت آموزان می‌کند.

در بخش آخر کتاب نویسنده به اهمیت قصه و داستان در آموزش تاریخ پرداخته است. نویسنده معتقد است که فرایند آثاری ویژه که مختص هر شخص است، پدید می‌آید. لذا هم داستان‌سرایی و هم شنیدن و خواندن داستان را می‌توان فرایندی به حساب آورد که در برگیرنده نوعی نظر خلاق است. ایگان (مورخ) برای درک تاریخی از چهار مرحله سخن می‌گوید. این مراحل عبارتند از: ۱ - مرحله‌ای افسانه‌ای: در این مرحله کودکان درکی از مفهوم زمان و مکان ندارند، اما نیازشان در این سن مشابه افسانه سرها است.

۲ - مرحله‌ی رمانیک: کودکان در این مرحله درک خود را از استقلال جهان بیرون با مفاهیمی چون زمان تاریخی، تداوم و همدلی گسترش می‌دهند. آن‌ها خود را در جهانی که در داستان خلق شده حس می‌کنند.

۳ - مرحله‌ی فلسفی: این مرحله به صورت گسترش ارتباطات فردی با گذشته شروع می‌شود. داشت آموز در این مرحله گذشته را تنها به عنوان یک سری از داستان‌ها در نظر نمی‌گیرد بلکه آن را داستانی بی‌نظیر و پویا می‌پنداشد.

۴ - مرحله‌ی طعنه‌آمیز: در این مرحله داشت آموز متوجه می‌شود که تحلیل حوادث گذشته با تعمیم‌دهی و ایجاد اصول امکان پذیر نیست و روش عقلانی مورخان سودمندتر است. در این مرحله فهم داشت آموزان